

Верховний

Суд

Касаційний господарський суд

ОСОБЛИВОСТІ ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕНЬ У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО ЩОДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

СЕРГІЙ ЖУКОВ

Д.Ю.Н., СУДДЯ-СПІКЕР КАСАЦІЙНОГО
ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ У СКЛАДІ
ВЕРХОВНОГО СУДУ

Верховний Суд

Касаційний господарський суд

ЗМІСТ

ВСТУП

1. Особливості відкриття провадження у справі про банкрутство за ініціативою кредитора або кредиторів.
2. Особливості відкриття провадження у справі про банкрутство за ініціативою боржника.
3. Особливості оскарження рішень щодо відкриття та відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство.

ВИСНОВКИ

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

ВСТУП

З введенням в дію Кодексу України з процедур банкрутства (далі – КУзПБ) суттєво змінився початок процедури банкрутства, а саме підстави для відкриття провадження у справі про банкрутство. Між нормами Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (далі – Закон про банкрутство) та КУзПБ існує суттєва відмінність у підставах, умовах та суб'єктах відкриття провадження у справі про банкрутство.

Крім того, коли був чинний Закон про банкрутство, процедура банкрутства виникала тоді, коли вичерпані всі можливості одержання заборгованості за допомогою позовного провадження чи іншого досудового вирішення. У випадку застосування КУзПБ, у разі відсутності належного виконання господарського грошового зобов'язання, у кредитора є можливість, окрім звернення до суду з позовом до боржника, скористатися можливістю застосування щодо такого боржника процедур передбачених Кодексом України з процедур банкрутства для задоволення своїх кредиторських вимог у тому випадку, коли відсутній спір про право, який підлягає вирішенню у порядку позовного провадження. (пункт 28 постанови Верховного Суду від 03.06.2020 у справі №905/2030/19).

Верховний Суд

Касаційний господарський суд

Відкриття провадження у справі про банкрутство має наступні етапи:

- вирішення питання щодо прийняття судом заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство, в якій суд встановлює наявність/відсутність процесуальних підстав для прийняття такої заяви;
- підготовче засідання, в якому суд встановлює обставини щодо наявності/відсутності матеріально-правових підстав для відкриття провадження у справі.

В залежності від того хто є ініціатором справи про банкрутство господарський суд розглядає особливі за змістом заяви про відкриття провадження і перевіряє особливі підстави для відкриття провадження.

Пропоную розглянути особливості відкриття провадження у справі про банкрутство за ініціативою кредитора або кредиторів, потім розглянути особливості відкриття провадження у справі про банкрутство за ініціативою боржника і на сам кінець проаналізувати особливості оскарження рішень щодо відкриття та відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

1. Особливості відкриття провадження у справі про банкрутство за ініціативою кредитора або кредиторів.

Статтею 34 КУзПБ визначено, які саме відомості кредитор має зазначити у своїй заяві про відкриття провадження у справі про банкрутство до господарського суду. Це як обов'язкові відомості зазначені у нормі кодексу, так і виклад обставин, що є підставою для звернення до суду, перелік документів, що додаються до заяви.

Порядок відкриття провадження у справі про банкрутство регламентований статтею 39 КУзПБ.

Системний аналіз ст. ст. 1, 8, 34, 39 КУзПБ свідчить, що правовими підставами для відкриття провадження у справі про банкрутство є:

- наявність грошового зобов'язання боржника перед кредитором, строк виконання якого настав на дату звернення кредитора до суду;
- відсутність між кредитором та боржником спору про право стосовно заявлених вимог;
- відсутність задоволення боржником у повному обсязі вимог ініціючого кредитора (кредиторів) до підготовчого засідання суду.

Верховний Суд

Касаційний господарський суд

Отже, завданням підготовчого засідання господарського суду у розгляді заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство є перевірка:

- обґрунтованості вимог заявника (заявників) на предмет відповідності таких вимог поняттю "грошового зобов'язання" боржника перед ініціюючим кредитором;
- встановлення наявності або відсутності спору про право;
- встановлення обставин задоволення таких вимог до проведення підготовчого засідання у справі (п. 68 постанови Верховного Суду від 13.08.2020 у справі № 910/4658/20, п. 48 постанови Верховного Суду від 03.09.2020 у справі № 910/16413/19).

Наявність боргу при ініціюванні справи про банкрутство підтверджується доказами у відповідному обсязі, виходячи з правової природи правовідносин між боржником та кредитором. Такими доказами можуть бути, зокрема, банківські виписки, платіжні доручення, видаткові накладні, довідки, листи, протоколи, та будь-які інші докази, що доводять факт невиконання боржником своїх зобов'язань (п. 78. Постанови Верховного Суду від 15.10.2020 у справі №922/1174/20).

Необхідно звернути увагу, що при відкритті провадження у справі про банкрутство господарський суд, якщо провадження у справі відкривається за заявою кредитора, перевіряє можливість боржника виконати майнові зобов'язання, строк яких настав.

Верховний Суд

Касаційний господарський суд

Положення КУзПБ не встановлюють обов'язку для ініціюючого кредитора доводити те, що боржник у справі про банкрутство не має можливість виконати майнові зобов'язання, строк яких настав. Доведення обставин можливості виконати майнові зобов'язання, строк яких настав, покладено саме на боржника, про що свідчить те, що боржник може надати підтвердження спроможності виконати свої зобов'язання та погасити заборгованість (ч. 3 ст. 39 КУзПБ). Відсутність відзиву боржника на заяву про відкриття провадження у справі про банкрутство, а також відсутність підтвердження боржником спроможності виконати свої зобов'язання та погасити заборгованість не перешкоджає провадженню у справі. Покладення на ініціюючого кредитора обов'язку доведення обставин можливості виконання боржником майнових зобов'язань, строк яких настав, суперечить засадам змагальності сторін (постанова Верховного Суду від 03.06.2020 у справі №905/2030/19).

Підставою для відмови у відкритті провадження у справі, положення частини шостої статті 39 КУзПБ визначають те, що вимоги кредитора свідчать про наявність спору про право, який підлягає вирішенню у порядку позовного провадження. Встановлення відсутності спору про право щодо вимог ініціюючого кредитора є обов'язковою умовою для відкриття провадження у справі про банкрутство боржника. Аналогічних висновків дійшов Верховний Суд у постановках від 13.08.2020 у справі №910/4658/20, від 19.08.2020 у справі № 910/2522/20, від 16.09.2020 у справі №911/593/20.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

«Спир про право» є певною мірою абстрактною правовою категорією.

Судовою практикою Верховного Суду визначено декілька підходів для розуміння що саме є спором про право:

По-перше, відсутність спору про право, в розрізі процедури банкрутства, полягає у відсутності неоднозначності у частині вирішення питань щодо сторін зобов'язання, суті (предмету) зобов'язання, підстави виникнення зобов'язання, суми зобов'язання та структури заборгованості, а також строку виконання зобов'язання тощо (постанова Верховного Суду від 10 лютого 2021 року у справі №910/1678/20);

По-друге, частина шоста статті 39 КУзПБ згідно якої підставою для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство є наявність спору про право, який підлягає вирішенню у порядку позовного провадження жодним чином не визначає підставою для такої відмови існування рішень, які набрали законної сили, отже наявність остаточного рішення у цьому спорі не є обов'язковою. У цьому випадку достатнім є сам факт наявності спору про право, результати вирішення якого можуть вплинути на заявлені вимоги кредитора. Неврахування судами факту існування двох спорів про право, є такими помилками, які порушують принцип пропорційності господарського судочинства (постанова Верховного Суду від 23.06.2020 у справі № 910/1067/19);

По-третє, спір про право – це формально визнана суперечність між суб'єктами цивільного права, що виникла за фактом порушення або оспорювання суб'єктивних прав однією стороною цивільних правовідносин іншою і яка потребує врегулювання самими сторонами або вирішення судом (постанова Верховного Суду від 15.10.2020 у справі №922/1174/20) .

Верховний Суд

Касаційний господарський суд

По-четверте, встановлення господарським судом у підготовчому засіданні обставин наявності відкритого позовного провадження з розгляду спору щодо дійсності грошового зобов'язання, на підставі якого заявлено вимоги ініціюючого кредитора до боржника, зумовлює обов'язок суду відмовити у відкритті провадження у справі про банкрутство за такою заявою кредитора в порядку частини шостої статті 39 КУзПБ (постанова Верховного Суду від 24.09.2020 у справі №916/3619/19).

По-п'яте, заперечення боржника щодо вимог заявника у вигляді позову, предметом якого є оспорення боржником обставин, на яких ґрунтуються вимоги кредитора, який подано до суду до подання заяви кредитора про відкриття провадження у справі про банкрутство беззаперечно свідчить про наявність спору про право, у розумінні положень частини шостої статті 39 Кодексу України з процедур банкрутства (постанова Верховного Суду від 02.02.2021 року у справі №922/2503/20).

По-шосте, правова категорія "спору про право" яку з'ясовує суд у підготовчому засіданні перед відкриттям провадження у справі про банкрутство може бути виражена, як в процесуальній формі, про що свідчать судові акти, так і матеріально-правовій формі, що підтверджується юридичними фактами, які дозволяють зробити обґрунтований висновок про наявність суперечностей (розбіжностей) у складі вимог кредитора, а відтак відсутності можливості, на цій стадії судового провадження, встановити дійсний стан суб'єктивного права кредитора та кореспондуючого йому суб'єктивного обов'язку боржника (постанова Верховного Суду від 16.02.2021 у справі №911/2042/20).

Верховний Суд

Касаційний господарський суд

Використання формального підходу при розгляді заяви з кредиторськими вимогами та визнання кредиторських вимог без надання правового аналізу поданій заяві з кредиторськими вимогами, підстав виникнення грошових вимог кредиторів до боржника, їх характеру, встановлення розміру та моменту виникнення цих грошових вимог створює загрозу визнання судом у справі про банкрутство фіктивної кредиторської заборгованості до боржника і відкриття на підставі такої заборгованості провадження у справі про банкрутство. Наведене порушує права кредиторів у справі про банкрутство з обґрунтованими грошовими вимогами, а також порушує права боржника у справі про банкрутство.

Для унеможливлення загрози визнання судом у справі про банкрутство фіктивної кредиторської заборгованості до боржника, суду слід розглядати заяви з кредиторськими вимогами із застосуванням засад змагальності сторін у справі про банкрутство у поєднанні з детальною перевіркою підстав виникнення грошових вимог кредиторів до боржника, їх характеру, розміру та моменту виникнення. У разі виникнення мотивованих сумнівів сторін у справі про банкрутство щодо обґрунтованості кредиторських вимог, на заявника таких кредиторських вимог покладається обов'язок підвищеного стандарту доказування задля забезпечення перевірки господарським судом підстав виникнення таких грошових вимог, їх характеру, встановлення розміру та моменту виникнення цих грошових вимог (постанова Верховного Суду від 07.10.2020 у справі № 914/2404/19, а також постанова Верховного Суду від 28.01.2021 у справі №910/4510/20).

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

2. Особливості відкриття провадження у справі про банкрутство за ініціативою боржника.

Відповідно до ч. 2 ст. 4 КУзПБ, у разі виникнення ознак банкрутства керівник боржника зобов'язаний надіслати засновникам (учасникам, акціонерам) боржника, власнику майна (органу, уповноваженому управляти майном) боржника відомості щодо наявності ознак банкрутства.

Частиною 6 статті 34 КУзПБ передбачено, що боржник зобов'язаний у місячний строк звернутися до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі у разі, якщо задоволення вимог одного або кількох кредиторів призведе до неможливості виконання грошових зобов'язань боржника в повному обсязі перед іншими кредиторами (загроза неплатоспроможності), та в інших випадках, передбачених цим Кодексом. Якщо керівник боржника допустив порушення цих вимог, він несе солідарну відповідальність за незадоволення вимог кредиторів. Питання порушення керівником боржника зазначених вимог підлягає розгляду господарським судом під час здійснення провадження у справі.

Крім того, ч. 3 ст. 8 КУзПБ встановлено, що провадження у справі про банкрутство відкривається господарським судом за заявою боржника також у разі загрози його неплатоспроможності.

Верховний Суд

Касаційний господарський суд

У випадку якщо задоволення вимог одного або кількох кредиторів призведе до неможливості виконання грошових зобов'язань боржника в повному обсязі перед іншими кредиторами, звернення такого боржника до господарського суду з заявою про відкриття провадження у справі щодо свого банкрутства є обов'язком керівника боржника, а також можливістю уникнення особистої солідарної відповідальності керівника за боргами боржника.

Особливості звернення з заявою про порушення справи про банкрутство з підстав, передбачених частиною 6 статті 34 Кодексу – у разі загрози неплатоспроможності, полягають у тому, що боржник, встановивши обставини того, що у разі задоволення вимог одного або кількох кредиторів він не зможе виконати свої зобов'язання перед іншими кредиторами, у боржника виникає обов'язок звернутись до суду про порушення справи про банкрутство. При цьому необхідно звернути увагу на те, що ініціювання боржником відкриття справи про банкрутство на підставі частини 6 статті 34 Кодексу, свідчить про відсутність між боржником та його кредиторами спору про наявність і неоплатність боргу оскільки сам боржник визнає ці обставини, тобто відсутній спір про право (постанова Верховного Суду від 21.10.2020 у справі №915/36/20).

Верховний Суд

Касаційний господарський суд

Незважаючи на відсутність між боржником та його кредиторами спору про наявність і неоплатність боргу на момент подачі заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство боржником повинні бути надані документи (первинні документи, договори, бухгалтерський баланс, аудиторський висновок, судові рішення тощо), які підтверджують наявність ознак неплатоспроможності або її загрози, інакше таке банкрутство має ознаки фіктивного, тобто ініційованого з метою невиконання зобов'язань.

Суд під час розгляду заяви Боржника, яка подана в порядку, передбаченому частиною 4 ст. 34 КУзПБ, зобов'язаний перевірити додані до заяви документи на предмет їх відповідності вимогам Кодексу та іншим нормативно-правовим актам з метою встановлення на підставі належних та допустимих доказів обставин того, чи дійсно задоволення вимог одного або кількох кредиторів призведе до неможливості виконання грошових зобов'язань боржника в повному обсязі перед іншими кредиторами (загроза неплатоспроможності).

Боржник подає заяву до господарського суду за наявності майна, достатнього для покриття витрат, пов'язаних з провадженням у справі, якщо інше не передбачено цим Кодексом.

Таким чином, саме боржник має обов'язок звернутися до господарського суду з заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство у разі загрози своєї неплатоспроможності.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

3. Особливості оскарження рішень щодо відкриття та відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство.

Кодекс України з процедур банкрутства, як нормативно-правовий акт в якому містяться положення що є нормами як матеріального так і процесуального права, встановлює процесуальну можливість щодо апеляційного та касаційного оскарження ухвали господарського суду про відкриття провадження у справі про банкрутство (ч. ч. 2, 3 ст. 9 КУзПБ).

Попри чітке формування можливості апеляційного та касаційного оскарження ухвали господарського суду про відкриття провадження у справі про банкрутство, положення КУзПБ не визначають конкретних учасників справи, що можуть оскаржувати відкриття.

Складність щодо учасників справи, які можуть оскаржувати судові рішення на стадії відкриття провадження у справі про банкрутство часто полягає у тому, що при відкритті провадження у справі про банкрутство зазвичай визнаними учасниками справи є:

- ініціюючий кредитор (у випадку коли справа відкривається за заявою кредитора),
- боржник,
- розпорядник майна боржника (арбітражний керуючий, який наділяється повноваженнями розпорядника майна боржника ухвалою про відкриття провадження у справі про банкрутство і введення процедури розпорядження майном боржника).

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Хто має право на оскарження ухвали, якою відкривається провадження у справі про банкрутство?

По-перше, у разі відкриття провадження у справі про банкрутство за заявою кредитора, такий кредитор (ініціюючий кредитор) стає стороною у справі про банкрутство і він має можливість оскаржувати ухвалу про відкриття провадження у справі про банкрутство (на практиці такі кредитори зазвичай оскаржують ухвалу про відкриття провадження в частині що стосується часткової відмови у визнанні їхніх кредиторських вимог та в частині призначення арбітражного керуючого для виконання обов'язків розпорядника майна боржника);

По-друге, кредитор боржника, щодо якого відкрито провадження у справі про банкрутство, і за умови, що вимоги такого кредитора забезпечені заставою майна боржника, наділений процесуальною можливістю на оскарження ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство у розумінні частини 1 статті 254 ГПК України, оскільки ухвала про відкриття провадження у справі про банкрутство має наслідком зміну порядку задоволення вимог заставодержателя майна боржника (постанова Верховного Суду у складі палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду від 22.10.2019 по справі № 910/11946/18);

Верховний Суд

Касаційний господарський суд

По- третє, у постанові Верховного Суду у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду від 16.07.2020 по справі № 910/4475/19 визначено, що можливість оскаржувати ухвалу про відкриття провадження у справі про банкрутство має особа, яка набуває статусу конкурсного кредитора (сторони, учасника провадження у справі про банкрутство) з повним обсягом процесуальної дієздатності (в тому числі правом оскарження судових рішень) за сукупності таких умов:

- подання до господарського суду письмових заяв з вимогами до боржника, а також документів, що їх підтверджують, протягом 30 днів з дня офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі про банкрутство (частина перша статті 45 КУзПБ);
- розгляд господарським судом заяв конкурсних кредиторів у попередньому засіданні суду (частина шоста статті 45, стаття 47 КУзПБ);
- визнання вимог таких кредиторів, що формалізується у судовому рішенні господарського суду - ухвалі (частина шоста статті 45, стаття 47 КУзПБ).

Верховний Суд

Касаційний господарський суд

Отже, з наведеного можна констатувати, що відкриття провадження у справі про банкрутство мають право оспорювати у судах апеляційної та касаційної інстанцій визнані судовим рішенням про відкриття провадження у справі про банкрутство сторони (боржник, ініціюючий кредитор) та кредитор, вимоги якого забезпечені заставою майна боржника, навіть попри те, що вимоги такого кредитора не були визнані та включені до реєстру вимог кредиторів у справі про банкрутство.

Дослідивши питання особливостей оскарження судового рішення про відкриття провадження у справі про банкрутство у апеляційному та касаційному порядку, логічно буде також дослідити особливості апеляційного та касаційного оскарження рішення суду першої інстанції про відмову у відкритті провадження у справі про банкрутство.

Верховний Суд

Касаційний господарський суд

У КУзПБ закріплено правове регулювання можливості в апеляційному порядку оскаржити ухвалу суду першої інстанції про відмову у відкритті провадження у справі про банкрутство, оскільки можна скористатися приписами ч. 2 ст. 9 КУзПБ, відповідно до яких в апеляційному порядку можуть бути оскаржені усі ухвали місцевого господарського суду, прийняті у справі про банкрутство, крім випадків, передбачених Господарським процесуальним кодексом України та цим Кодексом.

Щодо питання про можливість оскарження відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство у касаційному порядку, приписи ст. 9 КУПБ не дають чіткої відповіді.

Проте, можливість касаційного оскарження ухвали суду першої інстанції про відмову у відкритті провадження у справі про банкрутство існує і підтверджується такими постановами Верховного Суду: від 03.02.2021 по справі № 910/16246/18 , від 25.02.2020 у справі № 922/1265/19 .

Суб'єктний склад учасників справи, які мають можливість оскаржити ухвалу про відмову у відкритті провадження у справі про банкрутство на моє переконання складається всього з 3 учасників: боржник, ініціюючий кредитор та арбітражний керуючий, якого було визначено із застосуванням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи з числа арбітражних керуючих, внесених до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України, за принципом випадкового вибору.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

ВИСНОВКИ

Відкриття провадження у справі про банкрутство можливо як за ініціативою кредитора або кредиторів, так і за ініціативою самого боржника.

При відкритті провадження у справі про банкрутство за ініціативою кредитора важливою умовою є відсутність спору про право щодо вимог кредитора за заявою якого відкривається провадження у справі про банкрутство.

Відкриття провадження у справі про банкрутство за ініціативою боржника відбувається за наступних умов: загроза неплатоспроможності такого боржника; наявність майна у боржника достатнього для покриття витрат, пов'язаних з провадженням у справі про банкрутство.

Керівник боржника задля уникнення негативних наслідків для себе, у вигляді солідарної відповідальності за борги боржника, зобов'язаний подати заяву про банкрутство у порядку та строки визначені приписами ст. ст. 4, 8, 34 КУзПБ.

Верховний Суд

Касаційний господарський суд

Рішення суду першої інстанції щодо відкриття та відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство підлягають апеляційному та касаційному перегляду.

Існує певна правова невизначеність щодо кола осіб, які мають право ставити під сумнів законність судових рішень щодо відкриття та відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство шляхом звернення до апеляційних та касаційних судів з відповідними скаргами.

Вказана невизначеність вирішена судовою практикою наведеною вище, проте задля усунення прогалин у законодавстві, яке регулює процедури банкрутства, слід внести відповідні зміни до процесуальних норм КУзПБ з урахуванням обставин того хто є учасником справи про банкрутство на стадії вирішення питання про відкриття провадження та на права, інтереси і обов'язки яких осіб може вплинути рішення суду першої інстанції про відкриття чи відмову у відкритті провадження у справі про банкрутство.

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!
